

Слађана Митровић,
етнолог
Београд

УДК 398.32:556(497.11 Крушевац)

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ КУЛТНИХ МЕСТА У ОКОЛИНИ КРУШЕВЦА

АПСТРАКТ: У раду ћемо представити бројне изворе лековите воде у црквама и манастирима у околини Крушевца. Кроз сагледавање примарних значења и симболике воде посматраћемо њену употребу у народној традицији и религији. Бројним примерима присуства воде у народним веровањима, митовима и религијским ритуалима покушаћемо да дамо свеобухватнију слику о важности и значају воде као посредника између човека и божанства.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: извори лековите воде у манастирима и црквама у околини Крушевца; значења, симболика и културне представе о води; вода у хришћанском контексту

Представе о води су изузетно бројне, са разгранатим значењима и симболиком, и као такве оне су саставни део многих обичаја и ритуала. Вода представља универзално средство очишћења. Профилактичка и плодносна значења воде су присутна у многим општим словенским и српским народним ритуалима и обичајима. Значења и симболика воде могу се разматрати са много различитих аспеката. На овом месту навешћемо неке илустративне и карактеристичне примере, уз уводну напомену да „треба знати како се у српској народној традицији, када је реч о води, укрштају хришћанске и претхришћанске представе“¹. Извори лековите воде око манастира и цркава представљају можда најпосећенија култна места у околини Крушевца. Осим извора лековите воде, значајна места исцељења представљају и гробови светитеља. Овде за лек долази велики број посетилаца из Лесковца, Ниша и околине, као и из целе Србије.

Вода у народној традицији

Вода у нашој традицији прати људски живот од рођења до смрти, као и у свим посмртним ритуалима. Водицом са знамења купано је новорођенче,

¹ Ивица Тодоровић, „Феноменологија воде – општи митско-обредни контекст“, Бдење 7, Сврљиг, 2004, стр. 168.

светом водом освећује се нова кућа, богојављенском водом као причешћем запајани су сви чланови породице, а чувана је и давана као лек. Водом се крштава. У свадбеном церемонијалу симболика даривања воде није се смела изоставити.

Ритуалним купањем покојник је „увођен у онај свет“, а шкропљењем водом испраћан пре коначног растанка. Сачувани обичаји стављања тикве са водом у сандук са мртацем потврђују веровање да је жеђ присутна и на оном свету. Место на коме је покојник издахнуо обезбеђено је посудом са водом од седам до четрдесет дана. На гробљу вода се просипа.

У годишњим обичајима увек у најважнијим ритуалима вода је незаобилазна. За Божић вода се освећивала, „полазила“, даровала. Вода је у ђурђевданским обредима имала улогу култног реквизита при гесту умивања, док је за периоде суше гестом шкропљења додола, сматрано да ће се умилостивити небеске силе, а оне подарити неопходну кишу. При производним процесима поштовани су табуи појединих послова и није се радило на петак водоноша да не би пресушили извори, русалне недеље такође, као и Томине водене недеље; није се купало ни залазило у реку о Св. Илији; знало се којих дана жене неће прати косу, којих рубље.

Вода је често била замишљана на анимистички начин.² Веровало се да је вода жива, да поседује животни принцип који се условно може изједначити са појмом душе. Посебно су поштовани извори за које се веровало да су жива бића и да располажу сопственом вољом. Анимизована је и вода која је била у непосредним, или посредном додиру са покојником. То се односило на воду у којој је покојниково тело било окупано, као и на воду која се затекла у кући када је смрт наступила. У неким крајевима се веровало да је вода у кући умрлог опогањена зато што се у њој „сакрила смртникова душа“.³ Веселин Чајкановић сматра да је то веровање некад било опште. Сходно томе, вода није само замишљана као биће које поседује душу, већ и као станиште неке друге душе.

Виле, дрекавци, приказе, водени духови и аждаје могу се срести ноћу не само крај воденица већ и уопште у рекама, изворима и језерима. Као господари својих станишта они од људи који ловe или само прелазе „њихов простор“ захтевају жртве. Човеков одговор на појављивање нечастивог воденог духа за кога се верује да никада не спава је бацање металног новца у његово станиште.

У народу су биле раширене представе о различитим врстама вода, са различитим особинама и моћима, којима су придавана изузетна својства и карактеристике живог бића. Вода која отиче зове се *жива вода*, свака стајаћа је *мртва вода*. Замрзнута вода носи назив *вода заборав*, а прва јутарња

² Душан Бандић, *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд, 2004, стр. 62.

³ Исто, стр. 63.

вода са извора која има снажне магијске моћи зове се *неначетом водом*. Снажно магијско дејство има *чудотворна вода*, односно вода захваћена са извора који пресушује. Свако ко поседује ову воду, према веровању, спасен је од демона.⁴ Посебно моћном сматрала се вода захваћена у нарочитим приликама, или на посебним местима. Вода „омаја“ је она која се одбија од воденичког кола док је у покрету. И она, такође, има своју магијску функцију. Девојке је користе као средство у придобијању младића. Њоме се умивају деца да их омане (мимоиђе) свака болест.

Вода је, пре свега, третирана као елемент који поседује магичну моћ. Самим тим имала широку примену и у народној медицини, а по њој се и гатало. Уз њену помоћ људи су се „чистили“ од злих утицаја, лечили и бранили од демона.

Вода у народним веровањима представља један од првих елемената универзума, извор живота и ослонац на коме се држи земља. Црквено освештавање воде везано за неке празнике, по народним представама, извођено је с циљем истеривања ђавола из ње и очишћења од прљавштине. Таква вода називана је „света“ и сматрана је за најздравију и лековиту воду, која је у стању да излечи све болести и заштити од нечисте силе. Такође се веровало да чудотворном постаје вода узета са извора и из бунара у посебно сакрално време (на пример, на Божић, Велики четвртак, ноћ уочи Ивањдана, тј. на Богојављење).⁵

Хришћанска симболика воде

У хришћанском контексту, вода је свеприсутна у различитим видовима. „У Првој књизи Мојсијевој, другог дана сварања Бог раздваја воду над сводом од воде под сводом. Жива вода у Јеванђељу означава самог Господа, односно богопознање. Освештана богојављенска вода се освећује као спомен на реку Јордан где је Јован Крститељ погрузио Христа у воду, тј. крстио га, и она након освећења остаје неустајала наредних годину дана.“⁶

У религиозној симболици прво боравиште Божјег духа је у води, и лебди над водом. Његов териоморфни симбол је бела голубица светог Духа.⁷ Као светитеље који „управљају небеским водама“ треба поменути

⁴ Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић, *Српски митолошки речник*, Етнографски институт САНУ, Интерпринт, Београд, 1998, стр. 83.

⁵ Вода, у: *Словенска митологија – енциклопедијски речник*, редактори – Светлана М. Толстој, Љубинко Раденковић, ZEPTEK BOOK WORLD, Београд, 2001, стр. 87.

⁶ Ивица Тодоровић, *Вода*, Интернет-портал „Појмовник српске културе“ Етнографског института САНУ и Института за српски језик САНУ; <http://www.etno-institut.co.rs/cir/pojmovnik/pojmovnik.php>

⁷ Сребрица Кнежевић, „Етноантрополошко виђење воде у појмовима народне културе“, *Гласник Етнографског музеја* 70, Београд, 2006, стр. 332.

и светог Илију, као и светог Пантелију који имају своје празнике, дане са строгим табуима рада. Свети Никола је господар над свим водама. Заштитник је рибара, бродара и путника. Свети Сава као креатор многих елемената материјалне, друштвене културе и здравља, изумитељ је, по народном мишљењу, и воденице. Постоји велики број локалитета који носе име овог светитеља: Савин извор, Савина вода. Говорило се да је Свети Сава на тим местима прекрстио камен својим штапом и да је из њега потекла вода. Ти извори се најчешће сматрају лековитим.

Лековита моћ воде у хришћанској традицији је одувек призната. Захваћена вода на Богојављење добија профилактичну моћ, а оне воде које се тада не захвате посвећују се изјутра крштењем (отуда: Водокршће), бацањем крста од леда у воду.⁸ Богојављенска водица се сипала при купању болесника, који би се њоме и запојио.

Поред општих хришћанских симболичних тумачења воде у контексту прочишћења и обнове, главни кључ за тумачење важности воде у манастирима представља народно предање. Истовремено, изворе лековите воде у манастирима можемо тумачити и на основу својих приписаних лековитих својстава, а посредством сазнања о великој популарности лековитих извора у српским црквама и манастирима.

Лековити извор код храма Св. Нестора

У непосредној близини цркве посвећене Св. Нестору, поред потока, налази се извор са лековитом водом. Сваке године на Малу Госпојину људи бацају паре у бунар и купају децу лековитом водом. Извор је 1934. г. био потпуно затрпан земљом и камењем, али је већ 1935. г. трудом и залагањем пароха Љубомира Стојановића очишћен и тврдим материјалом озидан. Озидао га је Михаило Милосављевић, зидар из Витковца.⁹

На Малу Госпојину се, некад, око цркве купио велики сабор. Долазили су људи из алексиначког и моравског среза који су цркву сматрали исцелитељском. Многи болесници су, тада а и данас, долазили да нађу лека у Св. Нестору. Данас се на сабор окупља обично по неколико стотина људи.¹⁰

Становници оближњег села Витковца су досељеници из Враћа, Дубнице, Грејача и Послона. Од досељеника постојале су пред Други светски рат следеће фамилије: Ивићи, Думбићи (Илићи), Анђелинковићи-

⁸ Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић, *Српски митолошки речник*, Етнографски институт САНУ, Интерпринт, Београд, 1998, стр. 34.

⁹ Рукопис без потписа и без датума. Основни текст је завршен за време Другог светског рата, док су задње странице дописане непосредно после тог рата. *Летопис цркве Витковачке*, стр. 12.

¹⁰ Запажања Небојше Ђокића са Мале Госпојине 1996., 1997. и 1998. године.

Пусићи и Михајловићи. Све ове фамилије су се населиле крајем XVIII века.¹¹

Недалеко од села Доњег Љубеша налази се извор лековите воде око кога се сваке године на Св. Јелисеја скупља народ и пали свеће.¹²

Извор лековите воде код храма Св. Недеље (Браљина Крушевачка)

У једном кршевитом потоку, недалеко од Крушевачке Браљине, налази се црквица посвећена Св. Недељи. Интересантно је да се око ове богомоље сабор скупља на Св. Тому.¹³ Неколико стотина метара од цркве налази се извор лековите воде. У јарузи једног потока, густо пошумљеној, налази се вертикално засечена стена висока више метара. Стена је изузетно глатко засечена - као ножем и делује скоро нестварно. На дну стене налази се мали извор ограђен правоугаоним камењем. Вода је врло бистра и хладна. Народ у извор оставља ситни, метални новац, а на околном грању веша комадиће платна. По причи мештана Браљине, вода је нарочито лековита за очи. По њиховом казивању вода је ношена на експертизу у Београд и утврђено је да има доста гвожђа.¹⁴

Св. Марко - Јаковац

У близини црквишта постоји један бунар засут камењем. Народ верује да су у тај бунар сместили калуђери све благо црквено, да су се озго и сами сакрили па их је сила турска претрпала камењем. У очи великих празника, причају мештани, и данас се чују звуци црквених песама из бунара. Ко год је покушао да уђе у бунар, свакад је отуда изашао загушен и полумртав.¹⁵

Манастир Свети Роман

Верује се да је вода из чесме која се налази испред манастирске порте врло лековита. Неке ближе податке нисмо успели да сазнамо.

Звонара

С југозападне стране цркве, на четири метра даљине, налази се манастирска звонара, повећа четвртаста кула сазидана од камена 1857.

¹¹ *Летопис цркве Витковачке*, стр. 1.

¹² *Исто*, стр. 3.

¹³ М.Ризнић, „Старине у планини Мојсињи и околини - Старе цркве по Мојсињи“, *Старинар*, Београд, 1891, стр. 82.

¹⁴ Белешке са терена Н.Ђокића, током 1996-2000. г. (сваке године по неколико пута). У неким обилазцима 1997. г. је учествовала и Данијела Боторић-Тасић.

¹⁵ М.Ризнић, *н.ч.*, 84

године. На удубљеном зиду с источне стране ове куле живописан је лик Св. Романа у црној ризи, с ореолом око главе, у десној руци држи штаку преко руке, а у левој лист хартије на којој пише: „*Братије мир и љубав междy собоју имјејте*“. На звонари су тридесетих година XX века била постављена три звона и један „будилник звонце“. Као што је познато, за време османске владавине нису смели калуђери држати звона. Када се чуло да ће се тај крај присајединити Књажевини Србији, већ 1832. године архимандрит Сава Петровић се обратио писменом молбом књазу Милошу да поклони Св. Роману једно звоно. Књаз је послао звоно, па је већ је 3/15. априла 1833. године постављено дрвеној звонари и „*гласом својим прибирало побожне хришћане и храбрило околне Србе у новој народној слободи*“.¹⁶

Четврт века касније сазидана је камена звонара, о чему на источној страни звонаре говори следећи натпис: „Основасн и создасн столнб сеи во славу и чест Пресвит Богородиц и Преподобнаго оца Романа при владн Благоврнаго Кнза Сербскога Александра Карагеоргиевича, благословенем Преосвеннаго Епископа Тимочкога г. Досите настотел г. Саве архимандрита обители су с брате 1857 года“.¹⁷

С јужне стране куле горе стоји натпис на коме је забележена, у скраћеном облику, тапија од 8/20. октобра 1836. године.¹⁸

У тој звонари (кули) на приземном спрату су раније затварали невољнике (бесне - полуделе људе) које су доводили сродници у манастир на исцељење, јер се, гробница Св. Романа прочула надалеко у народу „*да помаже и лечи такве болесне људе којима се ум напрасно помрачи*“. Њима су калуђери, обично на захтев, читали сваког дана молитве у цркви, потом су наређивали да им се не даје никакво пиће, ни мрсна храна, него само парче сува хлеба и воде, а који је од болесника био много немиран, калуђери су га затварали у ову звонару. Такво лечење је трајало обично по 15 и 30 дана, и многи болесници би оздравили, свест би им се повратила, па би одлазили својим кућама исцељени.¹⁹

Овакав начин лечења захтева посебну пажњу и биће предмет истраживања у засебном раду.

Гробница Светог Романа

Гробница Светог Романа је јужни део средњег дела храма у виду мале црквице. На источној страни, у угнућу зида налик на проскомидију

¹⁶ Михаило Спиридоновић Пелех – протојереј, *Православни манастири епархије нишке* (око 1938. г.), стр. 30.

¹⁷ *Исто*, стр. 30.

¹⁸ *Исто*, стр. 31.

¹⁹ *Исто*.

(жртвеник), живописан је велики лик Светог Романа у монашким ризама с ореолом око главе, како држи у десној руци бројанице, у левој крст, а око главе му је написано: „Свети Роман“. С његове десне стране је живописан лик Св. Архангела а с леве Богородица. Гробница је увек мрачна, те народ улази у њу с упаљеним воштаницама, с великим страхопоштовањем. Ту се уводе тешки болесници да преседе или преспавају на каменом поду гробнице, молећи Бога и Св. Романа за исцељење. Од најстаријих времена Св. Роман се прочуо у народу да исцељује болне и повраћа ум полуделима, те народ и данас долази овамо из најудаљенијих места Србије. У народу се сачувало безброј лепих прича и легенда о томе како Св. Роман „исцељује болне и немоћне а кажњава безбожне“. Светог Романа народ сматра „за великог угодника Божјега, и верује да он може испросити у Бога болнима оздрављење, умно оболелим повраћај свести“, те му народ даје и придевак „тежак светак“. Још и данас често се чује по селима око манастира клетва именом Св. Романа, нарочито жене куну онога ко их је увредио, или им нанео какву штету. Таква се клетва чује обично у изрекама: „убио те Св. Роман!“, или: „Свети Роман ти главу однео!“. Околни сељани чије се поље међи с манастирском земљом, говоре међу собом: „не дирај у светороманско као у живу ватру, јер те може излудити“.²⁰

Оквири овог рада нам не дозвољавају да се овом темом бавимо детаљније, али ћемо свакако у наредном раду овом виду лечења посветити посебну пажњу.

Мрзеница

Недалеко од „куле Тодора од Сталаћа“, у шуми крај потока званог Добра вода, налази се манастир мрзенички посвећен Покрову Пресвете Богородице. Ту су се још од давнине налазили темељи неког старог манастира, највероватније заосталог из средњег века.²¹ Веровало се да је он био један од многобројних манастира на Мојсињским палинама чије рушевине и данас постоје под разним називима.²² На том месту се сељаку Чедомиру Живковићу јавила Пресвета Богородица са Младенцем на рукама.²³

Нешто касније, ту се 1926. године населила монахиња Теофанија Јовановић са намером да обнови стари манастир. Успела је да за ту замисао придобије надлежне црквене власти, па је тако добила и благослов тадашњег епископа нишког Доситеја. Након тога је приступила прикупљању

²⁰ Исто, стр. 29-30.

²¹ Исто, стр. 57-58.

²² Исто, стр. 58.

²³ Мрзеница, Гласник службени лист Српске православне патријаршије бр. 18 од 15/28. септембра 1930. г., стр. 286.

добротворних прилога за подизање новог манастирског храма. Захваљујући прилозима из Београда, Крушевца и саме Мрзенице, храм је убрзо подигнут.²⁴

На дан Сабора дванаест апостола (Павловдан) 30. јуна/13. јула 1930. год., епископ нишки Доситеј је осветио нову цркву коју су саградили Мрзеничани, потпомогнути добровољним прилозима и са стране.²⁵

Поред самог храма манастира Мрзенице до Другог светског рата је изграђена још и капела Св. Петра и Павла коју народ масовно посећује због лековите воде коју сви они болни који за леком трагају зову „св. водица исцелитељка“. Камена плоча са крстом која постоји у манастиру и на којој многобројни болесници леже са вером да ће се исцелити нађена је, по поузданим писаним изворима, у рушевинама старог манастира.²⁶

Света Петка на Јастрепцу

Кад се пође од села Буци према Равништу на Јастрепцу, после неких 4 км, одваја се пут уз речицу Грачаницу и који води даље ка главном гробу Јастрепца. После пола сата пешачења овим земљаним путем, стиже се до пропланка у буковој шуми на коме се налази малена црквица Св. Петка. Ако наставимо пешачење истим путем, после неких пола сата, стижемо до тзв. кружног пута, којим за сат времена стижемо до манастира Наупаре.

Црквица Св. Петка је обновљена 1935/36. г. на темељима старије, знатно веће цркве. По народном предању, на овом месту је кнез Лазар подигао манастир нешто пре Косовског боја. Намера му је била да у њега пресели дворско свештенство и монаштво са Косова, из манастира Грачанице. Приликом зидања црквице 1935. г. нађен је темељ димензија 13х6 м, са апсидом на источној страни. Том приликом је нађена „кадионица од печене глине, два крста од финог материјала и једно кандило са чашом“, како све стоји у натпису у цркви. Предмете је преузео неки шумарски чиновник и предао у Народни музеј у Београду. На основу истог натписа знамо да је нађена и лунета, као и четири опеке димензије 35х25х4 цм. Лунета је и данас сачувана, док су опеке нестале.

Црквени одбор из села Буци је у јесен 1995. г. откопао темеље старе цркве. Њене спољне димензије су биле: дужина 10,30 м (са апсидом 11,80 м) и ширина 6,30 м, ширина темеља је око 80 цм. О унутрашњем решењу цркве засад ништа не можемо рећи. Црква се не помиње у историјским изворима, осим ако овде није реч о манастиру Пречиста код села Бузаг, а

²⁴ Михаило Спиридоновић Пелех – протојереј, *Православни манастири епархије нишке*, (око 1938. г.), стр. 58-59.

²⁵ *Мрзеница*, Гласник службени лист Српске православне патријаршије бр. 18 од 15/28. септембра 1930. г., стр. 286.

²⁶ Михаило Спиридоновић Пелех – протојереј, *Православни манастири епархије нишке*, (око 1938. г.), стр. 59.

који се помиње у Крушевачком дефтеру број 95 из времена султана Мурата III (1574-1595).

Неколико стотина метара, северозападно од цркве, налази се каптирани извор лековите воде. Из чесме тече вода коју народ сматра веома лековитом. На чесми се налази икона Свете Петке, а око ње се налазе многи дарови, највише ситан новац и делови одевних предмета. Црква и извор су врло посећени, нарочито лети.

Света Богородица у Ђунису

Назначајније култно место у околини Крушевца. Релативно младо, настало је крајем XIX и почетком XX века. Некој девојци из Ђуниса приказала се Богородица која је затражила од ње да сагради цркву. Девојка је, уз помоћ неких сељана, почела да зида цркву. Када је црква већ била скоро готова, затражио је нишки владика да се забрани њена даља изградња и да се поруши. Да би се спровела наредба, дошао је лично владика са начелником и наредио да се саграђена црква сруши. После доста мука успели су да нађу и човека који је пристао да сруши цркву. У повратку, коњи из владикине кочије су се из необјашњивих разлога поплашили и сурвали са кочијом у јендек (по другој причи у Мораву са Ђуниског моста). Владика је био тешко повређен, а начелник, по једној причи, такође је тешко повређен, а по другој, погинуо је. Сељак који је почео да руши цркву је такође врло лоше прошао. Владика је одмах скинуо забрану, па је црква убрзо завршена. Током времена црква Свете Богородице је постала чувена по чудима која су се у њој дешавала. Такође је и извор лековите воде постао познат по чудесним излечењима.

Захваљујући богатим прилозима, саграђена је данас велика црква, док је стара, мала црква порушена у пролеће 1997. г. Стара црква није била под заштитом. Старијих темеља није било. Лековита вода је вађена из бунара са сантрачем, док је данас у употреби модерна чесма са више лула (као у бањама). Манастир има и више савремених објеката за смештај монахиња, гостију и владике. Манастир је данас широко познат, посетиоци долазе из целе Србије, Републике Српске, Македоније, па чак и из Бугарске. Кажу да масовно долазе и наши гастарбајтери, а да има и Руса и Грка. Реч је, несумњиво, о најзначајнијој светињи крушевачког краја.

Манастир Наупаре

По монашком казивању из 1862. г., у храму се налазе гробови светитеља. И данас сељани долазе да би на гробу светитеља нашли исцељења од болести.²⁷

²⁷ „Гроб непознатог светитеља“ налази се у храму, у углу испод мале розете на јужној страни. Михаило Спиридоновић Пелех – протојереј, *Православни манастири епархије нишке*, (око 1938. г.), с. 94 нап. 6.

Манастир Стрмац

Цркву познату под именом Стрмац обновио је 1836. године Илија Кршанин из Доброљубаца.²⁸ Комисији која је те 1836. године пописивала цркве и манастире у окружју Крушевачком није било познато ко је и када саградио првобитну цркву, али она ипак наводи да су на том месту постојале „неке старе зидине“ које су људи за „целитељне“ (лековите) сматрали. Због тога је поменути сељак Илија Кршанин, уз помоћ сељана из два села среза жупског, обновио цркву. Том приликом су сељани помогли само са капијом, док је све остало платио сам Илија који се зато и сматрао ктитором ове цркве.²⁹

Занимљиво је шта о цркви стрмачкој кажу Сава Петровић, протопрезвитер и парох кожетински, и Член Исправничества Окружја Крушевачког Радован Поцић (?) у свом извештају о црквама и манастирима у Окружју крушевачком из 1836. године. Они најпре наводе да је храм мирске цркве Стрмац - Рождество Богородице.³⁰ Црква се налазила у планини, између висока, изван села и „у врло тесном месту, покрај које и речица тече“.³¹

Црква је саграђена од дрвета, а те 1836. године је затечена у добром стању, окречена и плочама покривена. Од утвари црквених поседовала је један путир, један дискус, један воздух, два покроба на часној трпези и две завесе на дверима - све од цица. Црква је, такође, имала и два кандила, пет икона и две налоњице. Од књига је имала само један Осмогласник, док одејанија црквених није имала - као ни звона. Од новца је стрмачка црква имала 90 гроша готовине, док новца на облигацији није имала, као ни покретног имања. Од непокретног имања је поседовала једну добру ћошку (?) са малим подрумом.³²

Треба рећи и то да у „Списку свију црква находећих се у Окружју крушевачком високо-војне Моравско-подринске команде“ од 8/20. фебруара 1837. године стоји да је храм цркве посвећен светом Јоакиму и Ани, а не Рождеству Пресвете Богородице.³³ Засад није могуће рећи зашто је то тако, осим да су, по традицији која је тада постојала у народу, остаци затечени

²⁸ АС - КК XIV-1443, „Списак свију црква находећих се у Окружју крушевачком високо-војне Моравско-подринске команде“ од 8. фебруара 1837. године

²⁹ АС - ДС - II Бф1Но30/836, „Списак цркви находећи се у Окружју Крушевачком и описаније сваке цркве понаособ и њеном состојанију 1836. године“, лист 134-135 - число 9.

³⁰ Исто.

³¹ Исто.

³² Исто.

³³ АС - КК XIV-1443, „Списак свију црква находећих се у Окружју крушевачком високо-војне Моравско-подринске команде“ од 8. фебруара 1837. године.

на месту обновљене цркве били посвећени светом Јоакиму и Ани, или да се на том месту народ окупљао на празник њима посвећен.

Кад резимирамо претходне примере присуства воде у митовима, ритуалима и веровањима са српског етничког простора, уочавамо да постоји континуитет и средишњи значај воде у народној традицији. Са овим веровањима су, по свему судећи, у непосредној вези и веровања о исцељењу. Лековите воде око манастира и цркава, као и остали обреди одржани све до данашњих дана доказ су вере у моћ очишћења и регенерације, у чему и православље има уважено место. Заједничка одлика ових извора је веровање у њихову универзалну лековитост, у њима лек траже болесници који болују од најразличитијих болести. Њихова бројност указује на њихов значај у традиционалном духовном животу. Велики број људи који сведоче о оздрављењу говори да постоји континуитет у народној и православној традицији. У складу са тим, исцелитељски извори представљају потврду народног веровања у примарну важност воде за живот и опстанак живих бића.

Извори и литература:

АС - ДС - II Бф1Но30/836, Списак цркви налазећи се у Окружју Крушевачком и описаније сваке цркве понаособ и њеном состојанију 1836. године, лист 134-135 - число 9

АС - КК XIV-1443, „Списак свију црква налазећих се у Окружју крушевачком високо-војне Моравско-подринске команде“ од 8. фебруара 1837. године

Л. Н. Виноградова, *Вода*, у: *Словенска митологија – енциклопедијски речник*, редактори – Светлана М. Толстој, Љубинко Раденковић, ZEPTEER BOOK WORLD, Београд, 2001.

Ивица Тодоровић, *Вода*, Интернет-портал „Појмовник српске културе“ Етнографског института САНУ и Института за српски језик САНУ; <http://www.etno-institut.co.rs/cir/pojmovnik/pojmovnik.php>

Душан Бандић, *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд, 2004.

Ивица Тодоровић, *Феноменологија воде – општи митско-обредни контекст*, Бдење 7, Сврљиг, 2004.

Летопис цркве Витковачке

Љубинко Раденковић, *Водене немани*, Етно-културолошки зборник књига III, Сврљиг, 1997.

М.Павловић, *Поетика жртвеног обреда*, Београд, 1987.

М.Ризнић, *Старине у планини Мојсињи и околини - Старе цркве по Мојсињи*, Старица, Београд, 1891.

Михаило Спиридоновић Пелех – протојереј, *Православни манастири епархије нишке*, (око 1938. г.)

Мрзеница, Гласник службени лист Српске православне патријаршије бр. 18 од 15/28. септембра 1930

Никола Пантелић, *Природа у обичајима и веровањима*, Етно-културолошки зборник књига III, Сврљиг, 1997.

Сребрица Кнежевић, *Етноантрополошко виђење воде у појмовима народне културе*, Гласник Етнографског музеја 70, Београд, 2006.

Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић, *Српски митолошки речник*, Етнографски институт САНУ, Интерпринт, Београд, 1998.

Summary

Sladana Mitrović

ADDITION TO STUDYING OF CULT PLACES IN THE SUR-ROUNDINGS OF KRUŠEVAC

In this paper, we will present numerous sources of healing water in churches and monasteries around Kruševac. Through observation of the primary meanings and symbols of water, we will observe its use in folk tradition and religion. With numerous examples of the presence of water in folk beliefs, myths and religious rituals we will try to give a more comprehensive picture of the importance and significance of water as a mediator between man and the divine.